

บทคัดย่อ

ข้าว เป็นพืชอาหารหลักที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย และเป็นแหล่งรายได้หลักของชาวนาไทยกว่า 3.7 ล้านครัวเรือน สร้างรายได้เข้าประเทศโดยการส่งออกที่คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30.8 ของมูลค่าส่งออกสินค้าเกษตรทั้งหมดของประเทศในปี 2552 โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าวถือเป็นอาหารหลักของประชาชนชาวไทยมาแสนนาน ดังนั้นหลังจากประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ทำความตกลงเพื่อลดภาษีสินค้าเป็นศูนย์ ย่อมส่งผลกระทบต่อภาคการผลิตข้าว ทั้งข้าวเปลือก ข้าวสาร ตลอดจนผลกระทบต่อผู้บริโภคข้าวของไทย จึงเป็นที่มาของการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาความอยู่รอดของข้าวไทยภายใต้ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพการผลิต การค้า และนโยบายของข้าวไทยกับเวียดนาม 2) เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่มีต่อรายได้ การใช้ปัจจัยการผลิต การใช้ที่ดินของชาวนาไทย และ 3) เพื่อนำเสนอข้อเท็จจริงจากผลกระทบของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนต่อความอยู่รอดของข้าวไทย

ผลที่ได้จากการวิจัย พบว่าไทยสูญเสียส่วนแบ่งตลาดอาเซียนในประเภทข้าวขาวให้แก่เวียดนาม แต่สำหรับข้าวประเภทอื่น ไทยยังคงสามารถครองส่วนแบ่งตลาดไว้ได้ ซึ่งเหตุของการสูญเสียส่วนแบ่งตลาดนั้นมาจากนโยบายการค้าข้าวของเวียดนามที่มีการดำเนินงานโดยรัฐบาลเป็นหลัก นั่นคือรัฐบาลเวียดนามมอบหมายให้สมาคมอาหารเวียดนาม (Vietnam Food Association: VFA) เป็นผู้กำหนดราคาส่งออกข้าวขั้นต่ำ (Minimum Export Price: MEP) ที่ผู้ส่งออกจะทำสัญญาซื้อขายกับต่างประเทศ ดังนั้นราคาส่งออกข้าวของเวียดนามจึงมีราคาถูก ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณจำนวนมากในการวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าว การพัฒนาและสร้างโครงสร้างพื้นฐานบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขง (Mekong Delta River) และสามเหลี่ยมปากแม่น้ำแดง (Red River Delta) ซึ่งเป็นแหล่งเพาะปลูกข้าวที่สำคัญของประเทศให้เป็นแหล่งปลูกข้าวเพื่อการส่งออก รวมถึงการทำการตลาดข้าวแบบทีมเดียว โดยรัฐบาลเป็นผู้นำในการหาตลาด การส่งออกข้าวของเวียดนามจึงเป็นแบบการซื้อขายข้าวระหว่างรัฐบาลเวียดนามกับรัฐบาลของประเทศผู้นำเข้า ส่งผลมีปริมาณและมูลค่าการค้าสูง แต่ทั้งนี้หากพิจารณาด้านการผลิตของไทย พบว่าในปัจจุบันไทยมีศักยภาพมากกว่าทั้งพันธุ์ข้าว คุณภาพข้าว ความชำนาญของชาวนา โครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยีการสีข้าว และการขนส่ง

สำหรับผลกระทบที่มีต่อรายได้ การใช้ปัจจัยการผลิต การใช้ที่ดินของชาวนาไทย พบว่าหลังจากมีการปรับลดภาษีศุลกากรข้าวสารให้เป็นร้อยละศูนย์ จะส่งผลให้ไทยได้รับประโยชน์มากขึ้น ทั้งในภาคการผลิต การใช้ปัจจัยการผลิต การส่งออก และรายได้ของชาวนา แต่อย่างไรก็ตามในความเป็นจริงทุกประเทศในอาเซียนไม่ได้ปรับลดภาษีศุลกากรข้าวสาร โดยเฉพาะตลาดส่งออกข้าวที่สำคัญของไทย คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ที่เก็บภาษีในอัตราสูง ส่งผลให้ประโยชน์ที่ไทยได้รับน้อยลง ประกอบกับหากเปรียบเทียบผลประโยชน์ของไทยกับเวียดนามซึ่งมีตลาดส่งออกข้าวเดียวกัน คือ

ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และสิงคโปร์ รวมถึงปัจจุบันเวียดนามเป็นผู้ครองตลาดข้าวสารอาเซียน ส่งผลให้ไทยมีโอกาสได้ประโยชน์จากการปรับลดภาษีศุลกากรน้อยกว่าเวียดนาม โดยสัดส่วนของผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับภาคการผลิตต่างๆ ในประเทศนั้น ผู้ส่งออกจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุด ทั้งในด้านการได้ประโยชน์และเสียประโยชน์ เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้าข้าวสาร รองลงมา เป็นโรงสีข้าว และชาวนา คิดเป็นร้อยละ 50.0 ร้อยละ 40.0 และร้อยละ 10.0 ตามลำดับ

สำหรับชาวนาไทยนั้น จากผลการวิจัยแม้พบว่าได้รับผลกระทบน้อยที่สุดเนื่องจากราคาข้าวเปลือกที่ชาวนาได้รับหรือรายได้ของชาวนามีหน่วยงานรัฐคอยให้ความช่วยเหลือดูแล แต่นโยบายรัฐดังกล่าวถือเป็นดาบสองคม เนื่องจากการแทรกแซงตลาด มีช่องทางที่สามารถทุจริตคอร์รัปชัน และไม่เป็นการกระตุ้นหรือเชิญชวนให้ชาวนาไทยพัฒนาศักยภาพการปลูกข้าวของตนเองให้เป็นข้าวที่มีคุณภาพ เพิ่มปริมาณผลผลิตต่อไร่ หรือส่งเสริมการลดต้นทุนการผลิต ทำให้นับวันชาวนาไทยไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีนโยบายเร่งด่วนในการพัฒนาข้าวไทยทั้งระบบ ดังนี้

(1) นโยบายเพื่อเสริมศักยภาพด้านการผลิตของชาวนาไทย

ส่งเสริมให้ชาวนาลดต้นทุนการเพาะปลูกข้าวอย่างจริงจัง โดยรณรงค์ให้ใช้ปุ๋ยชีวภาพแทนปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูงขึ้น การวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวที่ทำให้สามารถเพาะปลูกได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และการบริหารจัดการรายได้ของชาวนาอย่างยั่งยืน

(2) นโยบายส่งเสริมศักยภาพด้านการตลาด

เพิ่มช่องทางในการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านข้าวของประเทศในอาเซียน เช่น ความคืบหน้าของข้อตกลงภายในอาเซียน จัดทำบทวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มการค้าข้าวในตลาดอาเซียน นโยบายข้าวของประเทศสมาชิกอาเซียน เป็นต้น ให้ชาวนา โรงสีข้าว ผู้ส่งออก รัฐบาล และเข้าใจอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง รวมไปถึงการทำตลาดข้าวเพื่อการส่งออกมากขึ้น ทั้งการกระชับสัมพันธ์ในตลาดส่งออกเดิม การทำตลาดในตลาดส่งออกใหม่ๆ ส่งเสริมหรือพัฒนาพันธุ์ข้าวได้ตรงตามความต้องการ ชูจุดเด่นของเอกลักษณ์ข้าวไทย ตั้งศูนย์แสดงสินค้าถาวรของข้าวไทยในประเทศสมาชิกอาเซียน

(3) นโยบายเสริมศักยภาพข้าวไทยทั้งระบบ

รวมกลุ่มกันระหว่างชาวนา ผู้ประกอบการโรงสีข้าว ผู้ส่งออก รวมถึงตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดตั้งเป็นองค์กรอิสระที่ดูแลข้าวไทยทั้งระบบ ตั้งแต่ระดับการผลิต การแปรรูป และการส่งออก เพื่อให้การดำเนินงานในทุกส่วนสอดคล้องกัน

ABSTRACT

Rice is a main crop of Thailand and also is a staple food of Thai people for years. It is also a main source of income of Thai farmers for over 3.7 million households. In 2009, Thai rice export generated revenue by 30.8 percent of the value of the total agricultural export. However, Thai rice production sector of both paddy and milled rice, and rice consumers have been impacted by the common agreement of ASEAN member countries to bring down intra-regional tariffs to zero percent by 2015. Therefore, it comes to this study namely “The Study of Survival of Thai Rice in the ASEAN Economic Community (AEC)”. The study aims to 1) study and compare potential between Thailand and Vietnam in terms of production, trade, and national policies 2) analyze the factors which impact to income, usages of production inputs and land use of Thai farmers, and 3) portray the facts that how the ASEAN Economic Community impacts on Thai rice.

According to the study, Thailand lose her rice-export market share of white rice to Vietnam, even other kinds of rice still maintain their big market shares. It is as of the result of Thailand's lack of rice policy focus while the government of Vietnam has. Vietnam rice trading is solely run by the government through Vietnam Food Association (VFA), a social organization of enterprises operating in the field of production, processing and trading on food, agricultural produces and other products processed from food, the VFA is the core responsible agency to fix minimum export price (MEP) for rice. The MEP will be a price floor for Vietnam rice exporters to trade with foreign trade partners and this is a factor that enhances the competitiveness of Vietnam rice export.

In addition, the government of Vietnam has allocated huge amount of budget on the investments in rice research and development in order to improve their rice strains, and in the infrastructure development projects in Mekong and Red River Deltas, the two biggest rice growing areas of Vietnam. The one-team rice marketing leaded by the government in terms of market search, therefore, the Vietnam's rice export is a state to state trading which produces greater rice export volume and value. But if considers on the potential of rice production, the study found that Thailand has more potential in terms of the quality of rice grains, expertise of farmers, infrastructure, milling technology, and transportation.

Concerning the impacts on Thai farmers' income, the use of rice production inputs and land use of Thai farmers, the study found that as a result of the implementation of the reduction of rice tariffs to zero percent, Thai rice production sector, the use of production inputs, rice exports, and farmer's income will benefit from such implementation. However, in fact, the reduction of rice tariffs to zero percent has not been applied to all ASEAN members as Indonesia, Malaysia and the Philippines, which are the major markets for Thai rice exports. The tariff rates of these countries are high and it causes less interest of Thailand when compared interests of Thailand and Vietnam from rice exports with the Philippines, Malaysia, Indonesia and Singapore, the shared markets between Thailand and Vietnam. Moreover, Vietnam currently holds the ASEAN milled rice market which makes Thailand having less opportunity to get benefits from the tariff reduction as much as Vietnam. From the study of the proportion of the impacts on each production sectors in Thailand, it was found that exporters will have the greatest impacts in terms of both advantages and disadvantages as they directly relate to the rice trade, following by rice mills and farmers for 50 percent, 40 percent and 10 percent respectively.

The study also found that even Thai farmers have a minimal impact on their paddy rice and income due to the government subsidized policy. However, such policy is also considered a double-edged sword because it is a market intervention which will be flaws for corruptions. In addition, it does not motivate Thai farmers to develop their rice cultivation to provide high quality rice with high rice yield per rai or to concern about how to reduce their cost. Therefore, it is necessary to have rapid policies in order to develop the rice system of Thailand as a whole as follows:

(1) Policy on the enhancement of the production capabilities of Thai farmers

Seriously encourage farmers to reduce the cost of rice cultivation by launching campaigns of the use of organic fertilizer instead of chemical fertilizer. Invest in the research and development of rice strains which produce high yield, and support the sustainable management of Thai farmers' income.

(2) Policy on the promotion of marketing potentials

Increase more channels to distribute and publicize rice information of other ASEAN countries, for example, the progress of the agreement, provide a situation analysis and rice-trading trends in the ASEAN market, and ASEAN countries' rice policy, etc. This policy aims to

enhance the recognition and understanding about the rice situations in the ASEAN market for Thai farmers, rice mill owners and exporters thoroughly and consistently. On the one hand, the policy also focuses on rice exports strengthening and marketing in both the existing markets and the new markets. The development of rice strains in order to produce to meet the market demands is needed including the more promotion on the unique of Thai rice. Lastly, there should be the permanent exhibition of Thai rice in the ASEAN countries.

(3) Policy on Capacity Building of the Thai rice system

Integrate farmers, rice mill owners, exporters and representatives from relevant government agencies together in order to establish an independent organization that oversees the harmonization of the entire Thai rice system at all levels – rice production, rice processing and exports.